

بسم الله الرحمن الرحيم

تدبر در قرآن

سوره مبارکه کافرون

استاد ضرابی ۱۳۹۹

جلسه اول

آیه شریفه : «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»

در محضر حق متعال که ایستاده‌ایم، به اقیانوس‌های بی‌کران رحمت او که می‌نگریم، فضل و کرمش را که می‌ستاییم . این نکته را به روشنی می‌دانیم که اوامر الهی، به هر صورتی که باشد، حتی آن چهره‌اش که جهنم را می‌سازد و هول انگیزترین صحنه‌های عذاب را می‌آفریند، همه در دل رحمت او جای گرفته‌اند. اهل معرفت می‌دانند که همه چیز وقتی نسبت به اصل وجود و اراده حق سنجیده می‌شود مساوی با خیر و رحمت است و در این جنبه، هیچ چیز از دایره رحمت الهی خارج نیست. «وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ» - رحمتم همه چیز را فرا گرفته است» اعراف/۱۵۶

اما اشیاء و امور وقتی در مقام مقایسه با یکدیگر قرار می‌گیرند یکی رحمت و دیگری غضب خوانده می‌شود. در دعای جوشن کبیر می‌خوانیم: «يَا مَنْ سَبَقَتْ رَحْمَتُهُ غَضَبَهُ» ای خدایی که رحمت و مهربانیت از قهر و غضبت سبقت گرفته است. پس آنکه به این حقیقت ایمان دارد، در همه احوال، آرزویش اجرای اراده و خواست خداوند است؛ چون یقین دارد که حیات و هستی و خیر و سعادت، در اجرای فرمان الهی و تباهی و شقاوت، در مخالفت فرمان اوست؛ اگر چه خداوند او را در دنیا به سخت‌ترین بلایا مبتلا کند و یا حتی اگر به جهنم بیفکند .

پادشاهی و گدایی بر ما یکسان است که بدین در همه را پشت عبادت خم از اوست

سعدیا سیل فنا گر بکند خانه عمر دل قوی دار که بنیاد بقا محکم از اوست

عنوان: اشاراتی از سوره الرحمن

در سوره مبارکه الرحمن، خدای سبحان، شراره‌های آهن و مس را که بر سر مجرمان ریخته می‌شود، آب جوشان جهنم، همه را از آلاء (نعمت‌ها)ی خود می‌شمرد و می‌فرماید: «يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شَوَاظٌ مِّن نَّارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرَانِ * فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ - بر سر شما شراره‌هایی از [نوع] تفته آهن و مس فرو فرستاده خواهد شد و [از کسی] یاری نتوانید طلبید * پس [ای انس و جن!] کدامیک از نعمت‌های پروردگارتان را انکار می‌کنید؟» (الرحمن/۳۶-۳۵)

«يُعْرِفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَاهُمْ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ * فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ * يَطُوفُونَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيمٍ آنِ * فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ - تبهکاران از سیمایشان شناخته می‌شوند و از پیشانی و پایشان بگیرند * پس [ای انس و جن!] کدامیک از نعمت‌های پروردگارتان را انکار می‌کنید؟ * این است همان جهنمی که تبهکاران آن را دروغ می‌خواندند. میان [آتش] و میان آب جوشان سرگردان باشند. * پس [ای انس و جن!] کدامیک از نعمت‌های پروردگارتان را انکار می‌کنید؟» (الرحمن/۴۵-۴۱)

در دنیا هم می‌بینیم که تازیانه‌های بیماری و رنج برای دانستن قدر سلامت است. در جامعه نکبت‌ها و بلاها برای راندن انسان به جاده هدایت است، برای دانستن قدر امنیت و اجرای عدالت است. اما چگونه است که ما دائما از تنگناهای سختی و رنج، به فراخنای راحتی و آسایش می‌گریزیم؟

جا دارد از خود بپرسیم که مگر رحمت حق سبحانه و تعالی را چگونه تفسیر می‌کنیم؟ آیا سخن ما این نیست که :

اصل خلقت داد و جود و بخشش است قهر بر وی چون غباری از غش است

فرقت از قهرش اگر آبستن است بهر قدر وصل او دانستن است

در بلا هم می چشم لذات او مات اویم مات اویم مات او

عنوان: یک سوال (تدبر در کلام مولا)

از خود بپرسیم که رحمت حق سبحانه و تعالی را چگونه می بینیم؟ آیا سخن ما این است که: «إِلَهِي وَرَبِّي وَسَيِّدِي وَمَوْلَايَ، ... فَلَيْنُ صَيَّرْتَنِي لِلْعُقُوبَاتِ مَعَ أَعْدَائِكَ، وَجَمَعْتَ بَيْنِي وَبَيْنَ أَهْلِ بَلَائِكَ، وَفَرَّقْتَ بَيْنِي وَبَيْنَ أَحِبَّائِكَ وَأَوْلِيَائِكَ، فَهَبْنِي يَا إِلَهِي وَسَيِّدِي وَمَوْلَايَ وَرَبِّي، صَبَرْتُ عَلَى عَذَابِكَ، فَكَيْفَ أَصْبِرُ عَلَى فِرَاقِكَ؟ - ای خدای من و پروردگار و سرور و مولایم، ... اگر مرا در عقوبت و مجازات با دشمنانت قرار دهی و بین من و اهل عذابت جمع کنی و میان من و عاشقان و دوستانت جدایی اندازی، ای خدا و آقا و مولا و پروردگارم، بر فرض که بر عذابت شکیبایی ورزم، ولی بر فراق تو چگونه صبر کنم؟!» (دعای کمیل) اهل معرفت تاکید دارند که در موقع خواندن این فرازاها از دعای کمیل این سخنان را از زبان قائلش بگو (یعنی بگو علی (علیه السلام) چنین فرمود) وَاِلَّا ادعای دروغی بیش نخواهد بود. این حال، حال تو نیست .

اما با این همه، این سخنان از میزان اعمال، امیر مؤمنان به ما رسیده و جنبه تربیتی آن حکم می کند که ما تا آنجا که در توانمان است خود را با نگاهی که مولایمان به ما آموخته، خود را نسبت به ناگواریهای زندگی عادت دهیم .

ناز پرورد تنعم نبرد راه به دوست عاشقی شیوه رندان بلاکش باشد

فخر است برای من، فقیر تو شدن از خویش گسستن و اسیر تو شدن

طوفان زده بلای قهرت بودن یکتا هدف کمان و تیر تو شدن

خلاصه مطلب اینکه در بسم الله الرحمن الرحيم، چشم امید ما به رحمت خداوند است ولیکن به همان چهره‌ای که او برای ما می‌پسندد. نه آنی که ما نعوذ بالله برای او معین کنیم.

ممکن است بپرسیم این چه ربطی به خواندن بسم الله الرحمن الرحيم سوره کافرون دارد؟ اما اگر توجه کنیم که در این سوره قرار است چه اتفاقی بیفتد و مواجهه با کافران در بستر رحمت الهی، چه چهره‌ای به خود می‌گیرد و خداوند از ما چه می‌خواهد و چه آثاری در وجود ما و دشمنان خواهد گذاشت، بخوبی خواهیم دانست که ضرورت دارد مصادیق رحمت الهی را دوباره بازشناسی کرده، هزاران باره به قلبمان تفهیم کنیم:

رحمت الهی همانی است که او برای ما می‌پسندد نه آن چیزی که ما خوش داریم و می‌پسندیم. و مهم‌تر آنکه برای اجرای وظایفی که بر دوشمان نهاده برنامه ریزی و اقدام کنیم. «و رَحِمْتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ - رحمت پروردگارت از آنچه جمع میکنند، بهتر است» (زخرف/۳۲)